

Dezvoltarea durabilă: definiții și istoric

Drd. Alexandru I. Petrișor

În anul 1987, primul ministru al Norvegiei, dr. Gro Harlem Brundtland, Președinte al Comisiei Internaționale pentru Mediu și Dezvoltare, semna un raport intitulat "*Viitorul nostru comun*", care avea să schimbe substanțial percepția generală a relației dintre societatea umană și mediu. Dar, pentru a înțelege importanța acestui raport, trebuie să analizăm întreaga evoluție a relațiilor dintre om și mediu.

La începuturile evoluției societății omenești, mai precis în comuna primitivă, micile comunități umane erau o parte a naturii, influențate de aceleași legi ca și celelalte specii [23, 30]. Dar mintea iscusită a omului a găsit o cale de a **stăpâni** natura [30]. Mai întâi a fost focul, iar apoi, de-a lungul istoriei, alte descoperiri, culminând cu perioada revoluției industriale, au făcut ca mariajul dintre societatea omenească și natură să se destrame, ajungându-se într-o nouă etapă, aceea a **divorțului** dintre om și natură [24]. Trecerea de la bătă la butonul care declanșează armele nucleare a făcut ca specia umană să dețină controlul absolut asupra întregii planete [23].

Această evoluție a fost strâns legată de una în plan psihologic. Dacă la început specia umană se supunea legităților naturale, iar oamenii aveau sentimentul apartenenței la mediu, al integrării în natură, mai târziu acestea au fost înlocuite de o nouă imagine: aceea de stăpân, care controlează mediul, subjugându-l intereselor sale [23]. Speciile de plante și de animale au fost împărțite în mod arbitrar în "*folositoare*" și "*dăunătoare*" în funcție de interesele omului, iar mediul a devenit un izvor de resurse considerate inepuizabile [5].

Dezvoltarea necontrolată a societății omenești, mai cu seamă în perioada revoluției industriale și după aceasta, a fost însoțită de o serie de fenomene cu cele mai nedorite repercusiuni asupra mediului [28]. Pe de o parte, această dezvoltare era susținută de exploatarea irațională a resurselor planetei, determinând **reducerea biodiversității** [30], iar pe de altă parte, mediul reprezenta un debușeu al activităților umane, prin fenomenul de **poluare** [30]. Extinderea necontrolată la scară spațială a determinat **fragmentarea habitatelor** diferitelor specii [17, 30], **introducerea de noi specii** în zone în care acestea erau practic necunoscute [30], și **execuția unor mari lucrări de hidroamenajare** [23]. Cuceririle științifice au adăugat riscul **manipulărilor genetice** [17]. Toate aceste fenomene au fost reunite sub un singur nume: **deteriorarea mediului**. În acest moment, omenirea s-a aflat într-un moment de impas (marcat de criza energetică din anii 1970), înțelegând că dezvoltarea nu mai putea continua fără să aibă ca efect distrugerea mediului [8].

Dar ce este **mediul**? Până acum am utilizat acest termen, fără a-l defini. În cadrul acestui articol, prin **mediu** se înțelege întreaga ierarhie a sistemelor ecologice organizate, inclusiv sistemul socio-economic uman sau, altfel spus, societatea omenească [28]. Un sistem ecologic este reprezentat de o componentă lipsită de viață (*abiotică*), mai exact ansamblul factorilor geologici, geografici, climatici etc., și una vie (*biotică*), reprezentată de totalitatea speciilor vegetale și animale [5, 17, 28]. Cele două componente sunt strâns legate, și o astfel de legătură face ca ele să formeze un tot unitar, o **structură funcțională** [5, 28]. Principalele funcții ale sistemelor ecologice sunt **fluxul de materie și de energie și autoreglarea**, ultima asigurând continuitatea structurii în timp și spațiu [5, 17, 28]. Această continuitate nu trebuie înțeleasă într-un sens static, ci în sensul ei dinamic, sistemele ecologice aflându-se într-o continuă evoluție, numită **sucesiune ecologică** [5, 17]. Atâta vreme cât transformările nu afectează **capacitatea de suport** a sistemului ecologic (abilitatea de a susține existența vieții), acesta nu este amenințat [29], dar anumii **factori de comandă**, cum ar fi factorii cosmici (spre exemplu, ciocnirea cu un meteorit), geologici (cutremure, erupții vulcanice) sau antropici (influența omului) pot determina ruperea echilibrului [5, 28].

De remarcat că acest model conceptual integrează societatea omenească în rândul celorlalte componente ale mediului [2]. În locul unei abordări **antropocentrice** [28], care situează omul în centru și mediul reprezintă ceea ce îl inconjoară (rezultatul acestei abordări fiind noțiunea de **mediu înconjurător**), se admite faptul că societatea omenească este o componentă a mediului, în strânsă legătura cu celelalte. De altfel, Clubul de la Budapesta, fondat în 1993 de prof. Ervin Lázló, pune accentul pe **conștiința și etica** locuitorilor planetei [23], arătând că schimbarea percepției asupra mediului reprezintă cheia

înțelegerii noțiunii de **dezvoltare durabilă**, soluția crizei aparente dintre dezvoltarea necontrolată a societății omenești și deteriorarea mediului. Această schimbare de mentalitate marchează trecerea la o nouă etapă, aceea a **reconcilierii dintre om și natură** [23].

Germeii acestei concepții au apărut încă din anul 1968, când în lucrările simpozionului "Lupta pentru supraviețuire în megalopolisuri" s-a folosit pentru prima oară termenul de **ecologie urbană** [23], recunoscându-se astfel faptul că orașele sunt o componentă a mediului și pot fi privite ca ecosisteme. Astăzi, mulți autori privesc orașele (și, în general, așezările umane) ca ecosisteme. Componenta abiotică este reprezentată de elemente staționare (geografice, hidro-geologice și pedologice) și antropogenice, generate de necesitățile speciei umane și de activitățile specifice ale omului, iar componenta biotică este reprezentată de un număr redus de specii, și caracterizată de dominanța speciei umane asupra celorlalte. În afara funcțiilor specifice oricărui ecosistem, orașul îndeplinește o funcție aparte în cadrul celorlalte așezări umane, și modul de desfășurare a funcțiilor specifice oricărui ecosistem diferă de cel caracteristic sistemelor naturale [5, 23, 28].

Ulterior, în 1972, Clubul de la Roma propune modelul unei "creșteri-zero", dar o astfel de soluție nu permite dezvoltarea societății omenești [4]. În aceeași gamă se înscriu măsurile de conservare strictă (numită în literatura de specialitate și **prezervare**) a sistemelor ecologice naturale [15]. Desigur, în cazul unor specii protejate sau al rezervațiilor naturale, aceasta este singura soluție posibilă, și protecția naturii trebuie să reprezinte o componentă a oricărei politici de dezvoltare [27].

În final, în anul 1978, raportul Brundtland vorbește despre **dezvoltarea durabilă**, definită ca "*abilitatea societății umane de a asigura satisfacerea necesităților prezente fără a compromite abilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile necesități*" [7]. De remarcat aici termenul de "abilitate". În literatura anglo-saxonă se folosește termenul de "sustainable development". Acesta a fost tradus atât prin "dezvoltare durabilă", cât și- în mod forțat- prin "dezvoltare sustenabilă". Ultima traducere derivă din etimologia cuvântului "sustainable", care provine din "sustain"- a (se) susține și "able"- capabil. De aici derivă două interpretări care conduc la același rezultat, respectiv acela de "dezvoltare în limitele **capacității de suport**" [10]:

- "Capacitate de a susține"- în acest sens, este vorba de capacitatea resurselor naturale de a susține dezvoltarea societății omenești pe timp nelimitat [20], adică de o **utilizare durabilă** a resurselor naturale [1]. Altfel spus, se vorbește despre o utilizare a resurselor naturale în limitele **capacității de suport** [15].
- "Capacitate de autosusținere"- în acest caz, vorbim despre o dezvoltare care să asigure evoluția sistemului socio-economic uman pe o traiectorie continuă (fără a afecta existența generațiilor viitoare), dar și acest lucru conduce la ideea unei evoluții în cadrul limitelor **capacității de suport** [11].

Indiferent de interpretarea acestui concept, avem de-a face cu o gândire pe termen lung [12]. Problema care rămâne este legată de aplicarea în practică a acestui tip de gândire, ceea ce a determinat apariția unei definiții pragmatice a dezvoltării durabile ca integrare a politicilor de mediu în politicile de dezvoltare economică și socială la nivel local, regional și global într-o manieră **holistă** [3, 13], prin strategii de tip economic [14], politic [9] sau tehnologic. Sistemele ecologice sunt privite ca **sisteme-suport al vieții** [21], deci protecția mediului devine o componentă esențială a politicii de dezvoltare [6, 20]. În 1992, în cadrul Conferinței privind diversitatea biologică de la Rio de Janeiro, s-a demonstrat că diversitatea etno-culturală, caracteristică societății omenești, este o componentă a diversității biologice [22], iar calitatea mediului reprezintă o componentă esențială a calității vieții [25]. În același context s-a arătat ca diferențele economice joacă un rol-cheie în aplicarea politicii de dezvoltare durabilă la nivel global [16].

În cazul dezvoltării așezărilor umane, definiția dezvoltării durabile este centrată pe individul uman, în mod similar Convenției de la Rio [18], asigurându-i accesul la resursele de bază, învățământ, sănătate (incluzând un mediu sănătos), hrană, o locuință, un loc de muncă și o distribuție echitabilă a veniturilor [26], iar în sens pragmatic, pe o gândire pe termen lung aplicată în utilizarea terenului, a resurselor, și în organizarea administrativă [19].

În concluzie, analiza definițiilor prezentate arată că acestea se pot clasifica în două categorii: unele sunt *teoretice*, și în cazul acestora accentul cade pe utilizarea rațională a resurselor de mediu, permițând

generațiilor viitoare satisfacerea propriilor necesități, iar celelalte sunt *pragmatice*, și în acest caz accentul cade pe integrarea politicilor de mediu în strategiile de dezvoltare. Indiferent de categoria în care se plasează, definițiile dezvoltării durabile implică utilizarea unui model conceptual bazat pe concepția sistemică, în care mediul reprezintă o ierarhie de sisteme organizate, iar societatea omenească, o componentă a acestei ierarhii.

Bibliografie

---

1. Allaby M. 1988. Dictionary of the Environment. MacMillan Press Ltd., London
2. Allen R. 1980. How to Save the World. Kogan Page, London
3. Barbier E. 1987. The Concept of Sustainable Economic Development. *Environmental Conservation* **14(2)**:101-111
4. Beaud M. 1994. Face à la croissance mortifère, quel développement durable? *Tiers Monde* **35(137)**:131-149
5. Botnariuc N., Vădineanu A. 1982. Ecologie, Editura didactică și pedagogică, București
6. Brown B.J., Merideth R.W. 1988. Global Sustainability: Towards Measurement. *Environmental Management* **12(2)**:133-143
7. Brudtland G. H. 1987. Our Common Future. Oxford University Press, Oxford
8. Cairncross F. 1992. Costing the Earth, Harvard Business School Press
9. Comélieu C. 1994. Développement du développement durable. *Tiers Monde* **35(137)**:61-76
10. Conway G., Barbier E.. 1988. After the Green Revolution: Sustainable and Equitable Agricultural Development. *Futures*. **20(6)**:651-678
11. Coomer J. 1979. Quest for a Sustainable Society. Pergamon Press, Oxford
12. Ginther K., Denters E., de Waart P.J.I.M. 1995. Sustainable Development and Good Governance, Kluwer Academic Publishers, Norwell
13. Godard O. 1994. Le développement durable: paysage intellectuel. *Nature, Sciences, Sociétés* **2(4)**:309-324
14. Goodland R., Ledoc G. 1987. Neoclassical Economics and Principles of Sustainable Development. *Ecological Modelling*. **38**:19-46
15. IUCN, WWF, UNEP. 1980. The World Conservation Strategy. Gland, Switzerland
16. Kirdar U. 1992. Change: Threat or Opportunity, United Nations, New York
17. Krohne D.T. 1997. General Ecology. Wadsworth Publishing Company
18. Legea 58/1994: Legea pentru ratificarea convenției privind diversitatea biologică, semnată la Rio de Janeiro la 5 iunie 1992. 1994. *Monitorul Oficial*. **199**
19. Lovins A. 2001. The Economic Renewal Guide: A Collaborative Process of Sustainable Development, Rocky Mountain Institute
20. Markandya A., Pearce D. 1988. Natural Environments and the Social Rate of Discount. *Project Appraisal*. **3(1)**:2-12
21. Munasinghe M., Shearer W. 1995. Defining and Measuring Sustainability: The Biogeophysical Foundations. Washington D.C.
22. Norgaard R. 1988. Sustainable Development: A Co-Evolutionary View. *Futures*. **26(6)**:606-620
23. Petrișor A.I. 1997. Modele de dezvoltare durabilă a orașelor, Catedra UNESCO-Cousteau de ecologie sistemică și managementul mediului, București
24. Ruckelshaus W.D. 1989. Toward a sustainable world. *Scientific American*. **261(3)**:166-175
25. Schultink G. 1992. Evaluation of Sustainable Development Alternatives: Relevant Concepts, Resource Assessment, Approaches and Comparative Spatial Indicators. *International Journal of Environmental Studies*. **41**:203-224
26. United Nations Economic Commission for Africa. 1995. Sustainable Human Development.
27. United Nations Statistical Office. 1992. SNA Draft Handbook on Integrated Environmental and Economic Accounting. New York, UN Publications
28. Vădineanu A. 1998. Dezvoltarea durabilă, Editura Universității din București
29. von Bertalanffy L. 1962. Modern Theories of Development- An Introduction to Theoretical Biology, Harper Torchbooks, New York
30. Wagner R.H. 1974. Environment and Man, W. W. Norton and Co., New York